

SALAH BİRSEL'DEN AVANGART BİR POETİKA DENEMESİ: ŞİİRİN İLKELERİ

Fethi DEMİR*

ÖZET

Türk edebiyatında şiir geleneği eski ve güçlü olmasına rağmen şiirin teorisi üzerine yapılan çalışmaların tarihi oldukça yeni sayılır. Bu bağlamda ilk örneklerine 1940'lı yıllardan sonra rastlanan bireysel, sistematik, bütünlükçü ve tutarlı poetikalara varmak yaklaşık yüzyıllık bir modernleşme sürecini gerektirir. Çünkü hem tam anlamıyla modern, kentli, bireyselliğinin bilincine varmış toplumsal bir dokunun oluşmaması hem de gelenek-modernlik (eski-yeni, Doğu-Batı) karşıtlığına angaje bir edebiyat ve sanat atmosferinin varlığı, şiir teorisi/poetika tartışmalarının yüzyıl boyunca bireysellikten çok; topluluklar üzerinden yürüyen tepkisel değerlendirmeler biçiminde cereyan etmesine neden olur. Bu sebeple Salah Birsal'ın Türk edebiyatındaki ilk poetika denemesi olarak değerlendirilebilecek *Şiirin İlkeleri* adlı çalışması sadece kendi edebi serencamı açısından değil, Türk şiirinin modernleşme tarihi açısından da oldukça önemli bir metindir. Bu avangart metinde şiirin üslup özelliklerine, geleneğe yaklaşımına, güncelle olan ilişkisine, felsefi boyutuna; kısacası içeriğine ve biçimine dair düşüncelerini dile getiren Salah Birsal; bir sorgulama içeren, zekayı önceleyen, yapısal anlamda tam, özgün, derinliği olan, üslubu ve kelime işçiliğini önemseyen bir şiir anlayışını savunur. Bu poetik girişim, aynı zamanda Salah Birsal'ın dönemin edebi, sosyal ve kültürel atmosferini iyi gözlemlediğini, Türk şiirindeki modernleşme çabalarını da iyi kavradığını gösterir. Çünkü *Şiirin İlkeleri*, kendisinden yaklaşık 10 yıl sonra ortaya çıkacak ve Türk şiirinde modernleşmenin en önemli aşaması olarak kabul edilecek II. Yeni şiirine dair ipuçları vermesi bakımından da üzerinde ciddiyetle durulmayı hak eden bir metindir.

Anahtar Kelimeler: Poetika, Şiirin İlkeleri, Salah Birsal, modern şiir

AN AVANT-GARDE POETICS TRIAL OF SALAH BIRSEL: ŞİİRİN İLKELERİ

ABSTRACT

Poetry tradition is however old and influential in Turkish literature, the history of studies on poem theory is quite emergent. In this context, it requires approximately century-long modernization period to get individual, systematic, integrative and consistent poetics

* Yrd. Doç. Dr., Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi- Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümü, El-mek: mfethi_demir@yahoo.com

whose first examples after 1940s. Because both there hasn't been a social fabric that comprehended properly modernity, citizen, individuality and also the existence of literature and art atmosphere that engaged contradiction of tradition-modernity (old-new, East-West), they cause arguments on poem theory/poetics occur like reactional assessments that performed on societies rather than individuality through a century. Therefore, Salah Bırsel's work, *Principles of Poetry* which can be called as the first poetics trial is very significant text not only from the point of his fate but from the way of modernization process of Turkish poetry. Salah Bırsel, who put into words his thoughts about mode features of poem, approach for custom, relation of actual, philosophical aspect; in sum content and form aspects in avant-garde text, defends a poetry perception which consists an interrogation, launches intelligence, structurally complete, original, has a deep, gives attention to mode and word workings. This avant-garde text shows us both his talent about supervision on his time's literal, social and cultural atmosphere and his comprehension on modernization attempts of Turkish poetry. Because *Şiirin İlkeleri* is a significant text that deserves great attention due to giving cues about II. New poetry which is the most important level of modernization of Turkish poetry.

Key Words: Poetics, Principles of Poetry, Salah Bırsel, Modern Poetry

Giriş

Türk edebiyatında şiir geleneği eski ve güçlü olmasına rağmen şiirin teorisi üzerine yapılan çalışmaların tarihi oldukça yeni sayılır. Daha çok 19. yüzyılın ikinci yarısında yoğunlaşan Batılılaşma ve modernleşme çabalarının şiir alanına yansımalarının sonucunda ortaya çıkan şiir teorisi çalışmaları, dönem sanatçılarının ve edebiyatçıların "Batı'nın edebiyatına, düşüncesine, müziğine yönelirken; Doğu kültürünü de geçmiş yüzyıllardaki Osmanlı'dan daha sistematik" (Ortaylı 2007, 18) bir bakış açısıyla değerlendirmeye başlamalarının bir ürünüdür. Çünkü hem Batılı/modern bir şiir anlayışını yerleştirmek hem de eski şiiri yeni bir perspektifle yeniden biçimlendirmek gayreti poetik çalışmaları zorunlu kılar. Fakat Ahmet Hamdi Tanpınar'ın ifadesiyle "bir medeniyet buhranına" (Tanpınar 2006, 15) tekabül eden bu kaotik atmosferde üretilen çalışmaların bireysel, sistematik, bütünlükçü ve tutarlı poetikalar olduğunu söylemek zordur. Örneğin Tanzimat Edebiyatı'nın öncülerinden Namık Kemal'in "Lisan-ı Osmaninin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülâhazatı Şamildir", "Tahrib-i Harabat" ve "Celal Mukaddimesi" başta olmak üzere dile getirdiği edebi fikirleri; eski şiirin ve edebiyatın eleştirilmesi, yeninin ise savunulması üzerine kuruludur. (Korkmaz 2011, 78) Yine dönemin çelişkili ve kaotik atmosferini ruhunda duyumsayan Ziya Paşa da devrin gazetelerinden Hürriyet'te çıkan "Şiir ve İnşa" makalesinde Divan edebiyatını sert bir biçimde eleştirir, onu "gayr-i milli ve sun'i" olmakla suçlar ve asıl Türk edebiyatının Halk edebiyatı olduğunu söyler. Daha sonra *Harabat* adlı eserinin önsözünde bu iddiaların aksini savunur. (Akyüz 1995, 85)

Türk şiirinde bireysel, sistematik, bütünlükçü ve tutarlı poetikalara daha sonraki dönemlerde de rastlanmaz. Hem tam anlamıyla modern, kentli, bireyselliğinin bilincine varmış toplumsal bir dokunun oluşmaması hem de gelenek-modernlik (eski-yeni, Doğu-Batı) karşıtlığına angaje bir edebiyat ve sanat atmosferinin varlığı, şiir teorisi/poetika tartışmalarını bireysellikten çok topluluklar üzerinden yürüyen tepkisel, duygusal, anlık değerlendirmelere dönüştürür. Nitekim Türk edebiyatının/şiirinin Batılılaşma serüveninde önemli bir noktaya denk düşen Servet-i Fünun

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/4, Fall, 2012

şairlerinin şiir teorisi üzerine oluşturdukları dağarcık büyük ölçüde şiir anlayışlarına yapılan sert eleştirilere karşı savunmalarını ve Divan şiiri eleştirisini içerir. Yine şiir anlayışını kamuoyuna bir bildiri biçiminde deklare etmesi sebebiyle sistematik ve bütünlükçü poetikanın ilk örneğini veren Fecr-i Ati topluluğu ise II. Meşrutiyet döneminin çalkantılı siyasi, sosyal ve kültürel atmosferi içerisinde bireyselleşmeyi beceremediği ve tutarlı bir yaklaşım gösteremediği için modern anlamda poetik bir insicam oluşturamaz. Milli Edebiyat'ın şiiri ulusal ve manevi heyecanları harekete geçiren bir araç olarak görmesi, şiir tartışmalarını daha çok dilsel anlamda ulusallaşmaya, sadeleşmeye, yabancı sözcükleri atmaya yani bir "yeni lisan" hareketine indirgemesi, şiirin daha derin içeriksel ve biçimsel yönlerinin irdelenmesine pek imkân vermez. Cumhuriyet'in kuruluş dönemindeki egemen şiir anlayışı da benzer doğrultudadır. Cumhuriyet'in yarattığı ilk coşku, beraberinde Anadolu'ya, halk şiirine, folklorla, yerel motiflere yönelimi arttırırken, devrin şairleri, Cumhuriyet'in değerlerini Anadolu'ya taşıma çabası güderler.

Cumhuriyet'in ilk döneminde memleketçi-hececi şiirin dışında yer alan Yahya Kemal, Nazım Hikmet ve Ahmet Haşim'le birlikte Türk şiiri yeni bir boyuta evrilir. Bu dönemde Türk şiiri modernleşme yolunda önemli bir sıçrama yaptığı gibi şiirin teorik, felsefi, yapısal, biçimsel özellikleri üzerine de daha fazla kafa yorulmaya başlanır. Örneğin geleneksel şiirle modern şiirin birleştiği noktada duran Yahya Kemal bir taraftan bu birleşimin ahenkli bir biçimde gerçekleşmesi için çaba sarf ederken; öte yandan özellikle Fransa'da edindiği Batılı şiir birikiminin etkisiyle şiirin felsefi, varoluşsal, tematik ve biçimsel taraflarına eğilir. Müstakil bir poetika kaleme almasa da şiir üzerine değerlendirmelerini çeşitli vesilelerle dile getiren Yahya Kemal, bu yönüyle daha sonraki dönemlerde bireysel poetikalarını ete kemiğe bürüyecek şairlere bir alan açar. Türk şiirinin ufkunu genişleten, yeni yaklaşımların ve poetik yönelimlerin izini süren bir başka şair de hiç kuşkusuz Nazım Hikmet'tir. Toplumcu-gerçekçi şiirin Türk edebiyatındaki en önemli temsilcisi olarak kabul edilen Nazım Hikmet, sadece tematik anlamda bir yeniliğin değil; etkileri günümüze kadar devam edecek olan bir bakış açısının, bir şiir anlayışının da öncüsüdür. Şiir üzerine poetik değerlendirmelerini çeşitli vesilelerle dile getiren şairin poetikasını kimi zaman manzum biçimde dile getirmesi dikkat çekicidir. Yine Fransız sembolistlerinden özümlediği unsurları, içsel dünyasıyla ve gelenekten devşirdiği birikimle sentezleyen Ahmet Haşim, başlı başına poetik bir metin üretme de modern şiirin yerleşmesine yaptığı katkı sebebiyle ileriki dönemlerde poetikalarını dile getirecek şairlere zemin hazırlar.

Cumhuriyet'in ilk dönem coşkusunun yerini belirli ilke ve inkılâpların topluma benimsetilmesi çabasının aldığı 1930-40 arası dönem, Türk şiirinde modern yaklaşımların yerleşmeye başladığı bir süreçtir. II. Dünya Savaşı'nın hemen öncesine tekabül eden bu dönemde, sürrealizm ve Dadaizm gibi modern akımların Türkiye'de tanınması, birey olma yolunda ilerleyen kentli-modern orta sınıf bir tabakanın yeni yeni filizlenmesi, savaş atmosferinin yarattığı karamsar hava ile birleşince Garipçiler gibi bir şiir akımının doğması kaçınılmaz olur. Garip hareketi (Orhan Veli Oktay Rifat ve Melih Cevdet) modern sanat akımlarından haberdar olmalarının, sıradan insanı şiirin merkezine oturtmalarının ve geleneksel şiirden radikal bir kopuşu önermelerinin yanı sıra şiir üzerine fikirlerini de poetik bir bütünlük içerisinde dile getiren ilk topluluktur. 1941 yılında çıkardıkları *Garip* kitabının önsözünde, daha önce kaleme aldıkları poetik değerlendirmeleri birleştiren Garipçiler, bütünlüklü, sistematik, tutarlı ve modern bir poetik metin üretmeyi başarırlar.

Garip hareketinin 1941 yılında bir topluluk adına vücuda getirdiği poetika çalışmasının bireysel anlamdaki öncüleri Necip Fazıl ile çalışmamızın ana mevzunu teşkil eden Salah Birsnel'dir. Nitekim Necip Fazıl'ın 1946 yılında *Büyük Doğu*'da "İdeolocya Örgüsü" başlığıyla dile getirdiği şiir üzerine değerlendirmelerini 1955 yılında yayınladığı *Sonsuzluk Kervanı* ile poetikaya dönüştürdüğü düşünülürse; Salah Birsnel'in ilk basımı 1952 yılında yapılan *Şiirin İlkeleri** adlı

* (1994), İstanbul: Broy Yayınları, 4. Baskı. (Makalede verilen sayfa numaraları eserin bu baskısına aittir.)

kitabı Türkiye'deki ilk bireysel, modern, tutarlı ve bütünlüklü poetika denemesi olarak değerlendirilebilir.

1. Salah Birsal'den Avangart Bir Poetika Denemesi

Toplumcu-gerçekçi şiire yakın duran Salah Birsal, ilk şiirlerinde daha çok Nazım Hikmet'in etkisinde kalır. Daha sonra Mallarme, Valery ve Süperville gibi birçok Avrupalı şairi okur. Öykünme döneminden sonra kendisini 1940 kuşağının içinde bulan Birsal, 1955 yılından sonra yazdığı şiirlerde ise II. Yeni'ye kayıtsız kalmaz. Sürekli bir arayış ve yenileme içerisinde olan şair, bu bağlamda zaman zaman kapalılığa varan; fakat anlamsızlığa kaçmayan şiirler yazar. Şairlik serüveni boyunca genel olarak Fransız sembolistlerinin ve devrimcilerinin yanı sıra Mayakovski gibi şairlerin etkisi görülür. (Bahar 1995, 22) Birsal, şiirlerinde ironiyi ve yergiyi ustaca kullanırken kimi şiirlerinde "humor, yergi ve ironi dozunu alabildiğine yükselterek, dilde ve içerikte deneysellik ve mizahı yer yer absurd'e ulaştırır." (Korkmaz 2011, 271) Böylece toplumcu-gerçekçi şiire yakın durmakla birlikte Salah Birsal'in hem tematik zenginliği hem de dilsel ve biçimsel özgünlüğüyle kendine has bir şiir oluşturmayı başardığı söylenebilir. Nitekim yaklaşık 60 yıllık yazı hayatı süresince *Dünya İşleri*, *Hacivat'ın Karısı*, *Kikirikname*, *Haydar Haydar*, *Varduman*, *Yalelli* başta olmak üzere 16 adet şiir kitabı yayımlar. Deneme, eleştiri, roman ve inceleme alanında da önemli çalışmalara imza atar.

Salah Birsal'in oldukça verimli ve çok yönlü eserleri arasında üzerinde önemle durulması gereken yapıtlardan biri –yukarıda da belirtildiği gibi- Türk edebiyatındaki ilk poetika denemesi olarak değerlendirilebilecek *Şiirin İlkeleri* adlı çalışmasıdır. Bu avangart metnin üretilmesinde Birsal'in felsefeci kimliğinin, Fransız şiiri başta olmak üzere Batı edebiyatına vakıf olmasının, şiirin teorik boyutuyla ilgilenmesinin, sanat-edebiyat-şiir bağlamında sürdürülen tartışmaları yakinen takip etmesinin etkisi belirleyicidir. Ayrıca II. Dünya Savaşı'nın yarattığı krizin kültürel yansımaları, varoluşçuluk gibi felsefi akımların şiiri etkilemesi, Türkiye'nin yaşadığı kentleşme, modernleşme süreciyle belirginleşen entelektüel, bireyselleşmiş küçük burjuva tabakanın şiirin kendisi kadar poetikasını da önemsemesi Salah Birsal'in bu girişiminin altyapısını oluşturan başlıca olgulardır. Bu bağlamda 1950'li yılların başında kaleme alınan *Şiirin İlkeleri*'ni şiire ve şaire dair neler söylediği, nasıl bir poetik atmosfer önerdiği üzerinden incelemek elzem hale gelir.

1.1. Şiirin İlkeleri

Salah Birsal 89 alt başlıkla verdiği, fıkra ya da anekdot özelliği gösteren ve çoğu aforizma sayılabilecek ifadeler içeren ilkeleri sıralamadan önce, neden böyle bir çalışma yaptığını açıklayarak işe başlar. "İlkelere Başlarken" adlı prolog bölümünde şiirin ilkelerini nasıl ve neye karşı oluşturduğunu ve bu ilkelerle neyi hedeflediğini dile getirir. Nitekim "(i)lkeler, sanatı 'öz' sanıp da şiiri konusuna bakarak değerlendirmek isteyenlerin yanlış görüşlerine karşı çıkmak için düzenlendi" (s.6) diyen şair, aslında dönemin şiir ortamına dair eleştirilerinden yola çıkarak böyle bir poetik çalışmayı kotardığının altını çizer. Öte taraftan şiirin bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiğine inandığı ve şiirin, şiir dışı kriterlerle değerlendirilmesine karşı çıktığı için poetik bir metin kaleme aldığına dikkat çeker. (s.7) Yine hiçbir poetikanın sanatçıya, sanatın kapılarını açacak yolları gösteremeyeceğine inanan Salah Birsal, saptadığı ilkelerle; şaire, kendini kötü şiirden sakınmayı öğretmesi durumunda amacına ulaşmış olacağını düşünür ve bu ilkeleri kaleme almasındaki en önemli maksatlardan birinin de şiiri sevmeyenlere şiiri sevdirmek olduğunu söyler.

Salah Birsal, herhangi bir düzen izlemeksizin şiirin içeriğine, biçimine, güncelle ve felsefeyle olan ilişkisine dair düşüncelerini sıralarken; şiirin ve okurun vasıflarını da saptamaya çalışır. Birsal'in poetikasının hareket noktasını ise içinde yaşadığı dönemin şiir anlayışlarına ve

çalışmalarına dair eleştiriler oluşturur. “Zamanımızın şiir anlayışları, çalışmalarını gördüm de bu iç dökmelelerini yayınladım” (s.38) diyen Salah Birsal, şiirin güncelle, modayla olan ilişkisine epeyce değinir. Birsal'e göre bir şair “ancak kendi çağını yaşamakla yeni bir sanata varabilir. Ama kendi çağını yaşamak, zamanının beğenisine, düşünüşüne sıkı sıkıya değil de, eski çağların beğenisine, düşünüşüne aldırılmamakla olur.” (s.98) Nitekim beğenin, zevkin insanlara göre bile değiştiğine göre kuşaklara göre hayli hayli değişeceğine dikkat çeken Birsal, “beğenisi başkalaşmış ya da yepyeni bir alana kaymış bir toplumdan, eski beğeniye uyularak yazılmış yapıtları baş tacı etmesini nasıl isteyebiliriz?” (s.110) diye sorar. Bu noktada geleneğe mesafeli duran Birsal, yenilikçi şiirin cesur, kararlı ve çağdaş bir edimin ürünü olmasına dikkat çeker. Çünkü çoğu insan yeni şiire alışmakta zorlandığı gibi önceleri ona tepeden bakar ve yadırgar. Bu yeni şiiri yadırgamayanlar da onun neden eski şiire benzemediğini sorgularlar. (s.43)

Salah Birsal'in yeni şiir bağlamında dikkat çektiği bir diğer nokta da bazı edebi klişelerin şiiri manipüle etme uğraşdır. Bu noktada yeni şiirin sağlam temeller üzerine oturtulmadığını ifade eden Birsal, edebiyat alanının ticarileşmesine, şiirin ticari bir metaya indirgenmesine, bir şiirin kalitesinin belirli gurupların çıkarlarına göre belirlenmesine tepki gösterir. (s.34) Bu bağlamda Salah Birsal'in şiirdeki yeni-eski tartışmalarına, edebiyatın ticarileşmesi üzerinden dile getirdiği eleştiriler, günümüz sanat-edebiyat-şiir ortamı düşünüldüğünde oldukça öngörülü tespitler olarak değerlendirilebilir.

Salah Birsal'in şiir-yenilik-moda ilişkisi çerçevesinde altını çizdiği bir diğer poetik ilke ise şiirin popülist bir söyleme angaje edilmemesidir. Birsal'e göre kendi çağının olaylarına geçmiş dönemlerdeki olaylardan daha fazla ilgi duyan okurun eğilimlerinin şairi etkilemesi kaçınılmazdır. Fakat bu etkileşim şairi popülist bir tutuma yönlendirmemelidir. Çünkü popüler şiir üzerine çoklukla bir konsensüse varılamadığı gibi; “popüler şiir” kavramıyla kimi zaman şiirin yığınlarca benimsenmesinin, kimi zaman da halkın dertlerini, üzüntülerini ele alan sanat kavramının anlaşılması meseleyi daha da karmaşık hale getirir. Üstüne üstlük üçüncü bir yaklaşımın “geniş topluluklarca beğenilen, pohpohlanan kitapların o geniş toplulukların dertlerini deşen yapıtlar olduğunu” (s.75) iddia etmesi hem şiirin atmosferini hem de şairin bilincini bulanıklaştırır ki Salah Birsal'e göre şiiri tam da bu çelişkili, muğlak ve yüzeysel yaklaşımların güdümüne sokmamak gerekir.

Salah Birsal'in poetikasında dikkati çeken bir diğer önemli nokta, şiirin modern bir sanat olarak algılanmasıdır. Geçmiş yüzyıllardaki sanatın/şiirin kendisi dışındaki birtakım sorulara yanıt vermeye çalıştığını söyleyen Birsal, “bugünkü şiir ise kendi özü üzerine kurulu bir sorudur” (s.11) tespitini yaparak şiire modern bir yorum getirir ve böylece şiire, siyasi, sosyal, kültürel, tarihi vb. şiir dışı misyonlar yükleyen yaklaşımlara mesafeli durduğunu gösterir. Salah Birsal, bir nevi şiirin “kendisi içinde ve sadece kendisi için” incelenmesi gereken bir sanat olduğunu imler ki bu tespit, başta dilbilim olmak üzere sosyal bilimlerin eşzamanlı inceleme yöntemini önceleyen modern dallarını akla getirir. Salah Birsal'in şiiri modern bir bakış açısıyla kavradığını bir diğer göstergesi de şiirin ancak bireysel bir yöntemle yazılabileceğine inanmasıdır. Burada şaire seslenen Salah Birsal, ona her şeyden önce bireyselleşmesini, bireysel bir üslup edinmesini telkin eder. (s.55) Birsal'e göre geçmiş dönemdeki şiir, belirli kalıplara ve mazmunlara bağlı olması ve şairlerin de bu ortak kalıpları seçmesi yani hep aynı yollardan gitmesi nedeniyle pek fazla gelişme ve değişme gösterememiştir.

Şiiri modern bir bakış açısıyla kavrayan Salah Birsal'in bu tavrı, onu şiire daha biçimci, özcü ve üslupçu bir perspektiften yaklaştırmaya götürür. Nitekim Birsal'e göre şiir, en olgunu olmamakla birlikte “biçimler içinden bir biçimdir.” (s.56) Şiirin anlamı da büyük oranda biçimle ve üslupla ilişkilidir; hatta üslup, bir şiirden çıkan anlamın kendisidir. (s.48) Şiirin anlamını üsluba indirgeyen Salah Birsal, doğal olarak şiirin fikirlerle değil sözcüklerle yazıldığına inanır. Birsal, bu

Turkish Studies

bağlamda şiirin baştanbaşa bir işçilik sorunu olduğunu belirtir (s.60) ve usta şairlerin her sözcüğü kullanmakla değil, sözcükleri iyi bir biçimde kullanabilme yeteneğiyle diğerlerinden ayrıldığını vurgular. (s.42) Sonuçta şiirin titiz bir kelime işçiliğine dayanmasını ısrarla imleyen Salah Birsel, bir aforizma sayılabilecek “bir şiirin güzelliği kendi dışında bıraktığı sözcüklerin sayısıyla doğru orantılıdır.” (s.22) ilkesine ulaşır.

Salah Birsel’in modern, üslupçu ve kelime işçiliğine yaslanan şiir anlayışı, klasik şiir üzerine yaptığı değerlendirmelere de yansır. Örneğin “şiirlerine birtakım çınçınlı düşler sokuşturan ozanlar hayal yoksulu sayılmalıdır” (s.44) diyen Salah Birsel’e göre “dizelerine bir sürü sözcük doldurmağa kalkan şairler, bunu hayallerinin genişliğinden çok, kısırlığından yaparlar.” (s.49) Bu bağlamda “Güzel Sözcükler Yapıcılığı” diye nitelediği gösterişli fakat kof ve gereksiz sözcüklere, imajlara dayanan sanat anlayışının, divan şairleri ile hece geleneğinden beslenen şairler tarafından kullanılan boş ve yapay bir eğilim olduğunu söylemekten çekinmez. (s.113) Salah Birsel, şairi de bu tuzağa düşmemesi konusunda uyarır ve düşüncelerinde renk ve canlılık bulunduğunu sezinen şairin, bu renk ve canlılığı dizelerine, sözcüklerin sayısına bağlı kalmadan, aktarmasını ister. (s.49)

Salah Birsel’in poetikasındaki en önemli ilkelerden biri de şiiri, bir duygudan çok; akıl ve zekâ işi olarak algılamasıdır. Felsefeci kimliğiyle de örtüşen bu tutum çerçevesinde “insan nasıl olur da, bütün beden parçalarının hesabını kendi bağrında toplayan usu; gönlün, ruhun buyruğunda görür? Nasıl, nasıl?” (s.120) diye sorarak lirik şiire karşı zekâyla, akılla yazılmış şiiri öncelediğini açıkça belli eder. Şiirin akılla kavranabileceğine inanan Salah Birsel’e göre şiirin gerçek değeri de ancak “duyuların verilerine kulak veren alışkanlıkların giderilmesi ve zekânın düzen yaratıcı ışığı altında yol alınmasıyla belirebilir.” (s.63) Hatta birçokları tarafından lirik, duygulu, coşkulu diye göklere çıkarılan şiirlerin derin bir zekânın ürünü olduğunu savunur ve bu tezi çeşitli örneklerle kanıtlamaya çalışır. (s.31) Yine mecazlar, benzetmeler gibi bir nesneyi bir başka nesneyle anlatma sanatlarının zekânın yüce bir katına denk düştüğünü vurgulayan (s.50) Birsel’e göre neticede sanatlı bir dilin, üslubun ürünü olan şiir zekânın en değerli ürünlerinden biridir.

Salah Birsel, şiir bağlamında sürgit devam eden tartışmalardan taklit-orijinalite konusuna da değinmeyi ihmal etmez. Her dönemde “kötü ve anlayışsız sanatçıların hepten usta şairlerin paçalarına yapıştıklarını, onlara tebelleş olduklarını” (s.72) belirten Birsel’e göre taklit-orijinalite meselesi, kökleri çok eskilere dayanan bir sorundur. Salah Birsel, taklitçilerin en büyük açmazının kendi çaplarının üstündeki şairlerin yaratmalarını, çalışmalarını yinelenmeleri olduğuna inanır. (s.71) Taklitçiliğin yaratma yetersizliğinden kaynaklandığına inanan Salah Birsel, “aynı çağ içindeki sanat ürünlerinin gerek konu gerekse yapıtı işleyiş bakımından birbirlerini andırmaları, hele kimilerinin örnek belledikleri yapıtlardan ayırt edilemeyecek bir hale düşmeleri hep bu yaratma yetersizliğine dayanır” (s.71) der. Taklitçiliğin sadece bireysel bir tavır olmadığını, aynı zamanda içinde yaşanan çağın bazı eğilimlerinin de taklitçiliğe zemin hazırladığını belirten Salah Birsel, böylece meselenin arkasındaki sosyal ve kültürel atmosfere dikkat çeker.

Salah Birsel’in poetikasındaki en önemli belirlemelerden biri de bir şiirin, kendisini oluşturan öğelerin toplamından daha fazla ve farklı bir şey olarak tanımlamasıdır. Nitekim Birsel’e göre şiirin ayakta kalması, “sözcüklerden çok ayrı bir şey olduğunu bilen bir anlayışla” (s.82) yazılmasına bağlıdır. Burada tümevarımcı bir yöntem benimseyen Salah Birsel, şiirin sözcüklerle yazıldığına, gerek izlek gerekse üslup açısından farklı unsurlardan oluştuğuna ve bu unsurların her birinin şiirde bir karşılığı olduğuna inanmakla birlikte; şiirin bütününe daha aşkın bir boyuta denk düştüğünü imler. Bu bağlamda özellikle şiirin en önemli yapı taşı olan dizeler, tüm canlılıkları ve etki güçleri ile şairin bilincinde şekillenen büyük şiir evrenine akar (s.87) ve burada başka bir bütünü oluşmasını sağlar. Salah Birsel’e göre şiirin bir bütün ya da bağımsız ve özel biçimli bir yapı olduğunu göz ardı etmek ise kişiyi, bütünü dışında başka bir nesneyle ilgilenmeye götürür ki bu eğilim şiirin anlamının doğru ve tam anlaşılmasını engeller. (s.90) Salah Birsel bu

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/4, Fall, 2012

konudaki düşüncelerini somutlamak için örneklere de başvurur. Nitekim şiirin bütününe göz ardı eden anlayışları, “bir vazo ya da testinin ortaya koyduğu biçim ya da anlamla değil de vazo ya da testinin çok berisinde kalan ve o biçim ya da anlamla hiç de alışverişi olmayan pişmiş-toprak ya da kille didişmeye” (s.90) benzetir.

Salah Birsal'in poetikasında şiiri nitelemede kullanılan “kolay şiir”, “büyük şiir”, “küçük şiir” vb. sınıflara ilişkin de özgün değerlendirmelere rastlamak mümkündür. Örneğin “düzyazı yapma ise, şiir yapmanın yapmasıdır” (s.47) diyen Salah Birsal şiiri daha sentetik, daha kurmaca, daha soyut ve daha modern bir konuma yerleştirir. Yine sembolistlerin şiiri musikiye yakın görmelerine karşı çıkar ve şiirin ne melodi olduğunu ne de birçoklarının sandığı gibi söylenerek yapıldığını vurgular. Birsal'e göre “şiire ille de bir anayurt aranmak isteniyorsa, şiir düzyazıdan çıkmıştır denilebilir.” (s.47) Büyük şiir, küçük şiir polemiklerine de katılan Salah Birsal, ilkelik ve karışıklık gibi büyük şiir-küçük şiir nitelemelerinin de şiire yabancı kavramlar olduğunu belirtir ve bir şiirin büyük olmasının konusundan değil, yapısının sağlamlığından kaynaklandığını söyler. (s.45) Birsal, yapısal bütünlüğüne rağmen iyi bir şiirin bile her zaman bazı eksiklikler taşıyacağını da altını çizerek. (s.116) Kolay şiir konusunda da fikirlerini ifade eden Salah Birsal'e göre kolay şiir diye yaftalanan birçok şiir, aslında büyük bir çabanın ve emeğin ürünüdür. (s.104) Birsal bu bağlamda kolay gibi görünen fakat derin anlamlar içeren şiirlerin kolay şiir diye etiketlenmesini doğru bulmaz ve çeşitli örneklerle durumu somutlamaya çalışır.

Bir poetikanın olmazsa olmazlarından olan şairin niteliği üzerine belirlemeler de Salah Birsal'in çalışmasında yer alır. Salah Birsal'e göre şair yeni bir beğenisi olan kişidir. “Buna ise bir yoldan, bir eğitimden, bir öğretimden geçerek varılır.” (s.12) Şairin güçlü bir altyapısı olmasını önemseyen Birsal, içinde bulunduğu dönemin şairlerini ise bu ilkeye uymamakla, sıradan ve yüzeysel bir birikimle şiir yazmaya çalışmakla eleştirir. Birikimsiz şairin çok kısa bir süre içerisinde başka şairlere angaje olup taklitçi konumuna düşeceğine inanan Salah Birsal, büyük şairlerin kendi kişiliklerinden süzdükleri şeyleri eserlerine yansıtılabildikleri için özgün, güçlü ve büyük şair olabildiklerini belirtir. Salah Birsal'in şairden beklediği bir diğer davranış da şiiri bir sorun olarak benimsemesidir. (s.35) Çünkü şiiri bir sorun olarak benimseyen şair daha varoluşsal daha felsefi ve daha zekâyâ yakın bir yerden şiirini kurmaya çalışacaktır ki bu tutum onu bir çeşit boşluktan ileri geçmeyen şiirler yazmaktan kurtaracaktır. (s.35) Birsal'e göre şairi, boşluktan ileri gitmeyen şiirler yazmaktan kurtaracak bir diğer nitelik de özgünlüktür. Bir şairin her şeyden önce yolunun değişik olmasına inanan Birsal, çağlar boyunca şiir sanatının hiç değişmemesini ya da çok az değişmesini şairlerin bireysel bir üslup edinmemelerine bağlar. (s.55) Sonuçta Salah Birsal'in şaire yüklediği görevler ve onda aradığı nitelikler ile şiire bakış açısı arasında bir uyumdan söz edilebilir. Çünkü şairin altyapısının sağlamlığı, zekâsını kullanması, bireysel üslubunu kurabilmiş olması ve şiire varoluşsal-felsefi bir noktadan bakabilmesi Salah Birsal'in modern, özcü, biçimsel yapısı güçlü ve içeriksel anlamda bir derinlik taşıyan şiir tanımıyla örtüşür.

Modern bir şiir ve şair tanımını önceleyen Salah Birsal'in şiir-okur ilişkisine bakışı da bu doğrultudadır. Nitekim bir şiirin güzelliğine, düzen örgüsüne hemen varılamayacağı için okuyucunun şiire ulaşabilmesi için şiiri tekrar okuması, kendisini günlük etkilerin baskısından kurtarması, ruhunu arıtması, bir düzene sokması gerektiğini dile getirmesi, dönemine göre oldukça önemli bir saptamadır. Çünkü Birsal'in bu saptaması, tembel bir okur istemediklerini sık sık dile getiren II. Yeni şairlerinin, okuru şiiri didikleme, şiir üzerine kafa yormaya zorlamalarının (Demir 2012, 23) işaret fişeği olarak değerlendirilebilir. Salah Birsal II. Yeni şairleri gibi büyük sorumluluklar yüklediği okura bazı telkinlerde bulunmayı da ihmal etmez. Örneğin şiirin ruhuna vakıf olmak isteyen okuyucuya, şiire bir değil, birçok yoldan sokulmasını salık verir. (s.15) Yine Salah Birsal'e göre kimi şiirlerin ilk başta kapalı görünmeleri okuru yılgınlığa düşürmemelidir; zira hem her şiirin ruhuna giden bir yol mutlaka vardır hem de böylesi bir zorluğu aşmanın vereceği haz, hazların en tadılmaz olanı yerine geçer.

Turkish Studies

Sonuç

Toplumcu-gerçekçi şiire yakın durmakla birlikte hem tematik zenginliği hem de dilsel ve biçimsel özgünlüğüyle kendine has bir şiir oluşturmayı başaran Salah Birsel'in en önemli özelliği Türk edebiyatındaki ilk modern, bütünlüklü, bireysel ve tutarlı poetika denemesi olarak değerlendirilebilecek *Şiirin İlkeleri*'ni kaleme almasıdır. Salah Birsel'in değişik türlerde yazdığı ve büyük bir yekûn tutan eserleri arasında pek fazla üzerinde durulmayan bu poetika denemesi sadece Salah Birsel'in edebi serencamı açısından değil, Türk şiirinin modernleşme tarihi açısından da oldukça önemli bir metindir. Bu avangart metinde şiirin üslup özelliklerine, geleneğe yaklaşımına, güncelle olan ilişkisine, felsefi boyutuna; kısacası içeriğine ve biçimine dair düşüncelerini dile getiren Salah Birsel; bir sorgulama içeren, zekayı önceleyen, yapısal anlamda tam, özgün, derinliği olan, üslubu ve kelime işçiliğini önemseyen bir şiir anlayışını savunur. Bu eğilimiyle modern şiir akımlarına daha yakın duran Salah Birsel'in şairde aradığı nitelikler ile okura yüklediği sorumluluklar da aynı doğrultudadır. Şairin birikimli, özgün ve şiirlerinde varoluşsal bir sorgulamayı önceleyen kişi olmasını isteyen Salah Birsel, okurdan da şiirin anlamına vakıf olabilmesi için şiiri tekrar okumasını, kendisini günlük etkilerin baskısından kurtarmasını, ruhunu arıtmasını, bir düzene sokmasını ister. Nihayetinde 1950'li yılların başında kaleme alınan bu avangart poetika denemesinde şiire, şaire ve okura dair ileri sürülen fikirler, Salah Birsel'in dönemin edebi, sosyal ve kültürel atmosferini iyi gözlemlediğini, Türk şiirindeki modernleşme çabalarını iyi kavradığını gösterir. Öte taraftan *Şiirin İlkeleri*, modern Türk şiirinin kalbinde yer aldığı kabul edilen II. Yeni şiirinin ayak seslerini duyurması bakımından da üzerinde ciddiyletme durulmayı hak eden bir metindir ki Salah Birsel'in teorik çerçevesini çizmeye çalıştığı Türk şiirindeki modernleşme çabası, II. Yeni şiiriyle esas hüviyetine kavuşacaktır.

KAYNAKÇA

- AKYÜZ, Kenan (1995). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- BAHAR, Mahmut (1995). *Salah Birsel'in Hayatı, Şiir ve Denemeleri Üstüne Bir İnceleme*, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BİRSEL, Salah (1994). *Şiirin İlkeleri*, İstanbul: Broy Yayınları.
- DEMİR, Fethi (2012). "Edip Cansever Şiirde Anlam Tartışmalarının Neresinde?", *Evensel Kültür Dergisi*, Şubat, s.23-25.
- ORTAYLI, İlber (2007). *Batılılaşma Yolunda*, İstanbul: Merkez Kitapları.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi (2006). *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- KORKMAZ, Ramazan (Ed.) (2011). *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı 1839-2000*, Ankara: Grafiker Yayınları.